

ÎNVĂȚĂMÂNTUL SIBIAN ÎN SECOLUL AL XVIII-LEA. ASPECTE BIBLIOGRAFICE ȘI ARHIVISTICE

Restabilirea **contactelor nemijlocite** cu istoriografia europeană, în actuala perioadă de **mai bine de o jumătate de deceniu**, a reorientat scrisul istoric românesc **înspre noi** teme de cercetare, ce vădesc dorința de actualizare a preocupărilor.

Una dintre **direcțiile de cercetare**, de care se apropie marea majoritate a istoriografiilor **europene**, este cea legată de istoria elitelor. Considerată a fi o **temă inedită** acum câteva decenii în întreaga Europă, istoria elitelor devine, **treptat**, un domeniu care a depășit etapa consacrării în occident, **dobândindu-și un spațiu**, tot mai larg, în publicațiile de specialitate din centrul, **estul și sud-estul european**.

Definirea elitelor, **stabilirea locului și al rolului lor** în dinamica socială, sunt obiective pe care **și le-a propus** pentru prima oară, în mod firesc, sociologia. Treptat, **dinspre sociologie și politologie**, analiza elitelor se insinuează și în **domeniul cercetării istorice**. Cea care va prelua modelul de studiu **sociologic al elitelor**, adăugându-i noile valențe pe care le necesită o **abordare istorică**, va fi istoriografia franceză¹. A fost ușor previzibil să se **petrească așa**, dacă ținem cont de faptul că istoricii francezi își **formulau noile direcții de cercetare**, pe fundamentul uneia dintre cele **mai puternice sociologii europene**, sociologia franceză. Lansată, deci, de **Franța**, orientarea înspre istoria elitelor se va răspândi, cu repeziciune, în **Anglia**, în Italia, iar apoi în celelalte state europene. Rezultatele **cele mai spectaculoase** în domeniu continuă, însă, să aparțină **istoriografiei franceze**, cea care are accentuate înclinații înspre abstractizare, **sinteză și eseu** istorică.

În ce măsură, **modelul european** poate fi respectat în analiza istorică a elitelor **românești din Transilvania**, în veacul al XVIII-lea? Prin parcurgerea câtorva **repere bibliografice**, se poate constata, cu ușurință, faptul că atât **istoriografia franceză**, cea engleză, cât și celelalte istoriografii europene **ale elitelor**, se desprind greu de rădăcinile sociologice ale cercetărilor. **Ca și în cazul sociologilor și istoricii** consideră a fi categorii elitare, doar **acele categorii care**, într-un fel sau altul, acced la puterea politică. Iată, în acest sens, doar câteva dintre categoriile sociale pe care **istoriografia europeană** le-a considerat ca fiind elitare, în veacul XVIII: **aristocrația**, cu toate sensurile ei, (feudalitatea târzie, marii proprietari funciari, boierimea, nobilimea), clerul superior, ofi-

¹ v. Roland Mousnier, *Les hiérarchies sociales de 1450 à nos jours*, Paris, 1969; Guy Chaussinand-Nogaret, *Une histoire des élites 1700—1848*, Paris-La Haye; G. Chaussinand-Nogaret, J. M. Constant, C. Durandin, A. Jouanna, *Histoire des élites en France du XVIe au XXe siècle. L'honneur — le mérite — l'argent*, Paris, 1991.

terii de rang înalt, marii funcționari ai statului, intelectualitatea sau inteligența, orășenimea bogată, lumea, comerțului și a finanțelor etc. Chiar și în cazul analizelor dedicate elitelor din sfera culturii, sunt considerate a fi straturi elitare, doar acelea care — prin ideologia lor — au reușit să influențeze, într-un fel sau altul, domeniul politic și nivelul puterii și al deciziei.

Raportându-ne la situația românilor transilvăneni în epoca la care ne referim, a stabili criteriul elitar în funcție de accesul la puterea politică, devine un demers inutil. Datorită binecunoscutei structuri constituționale a Transilvaniei, este mult prea devreme a contura o elită românească, de-abia acum, în veacul al XVIII-lea, începând să fie schițate primele aspirații politice. O „radiografiere“ atentă a lumii românești din Ardeal, ne conturează, însă, o societate diversificată, de o oarecare complexitate și care, în nici un caz, nu poate fi echivalată cu o simplă, unică și indivizibilă societate iobăgească, așa cum, deseori, s-a susținut și în istoriografia română și în cea maghiară. Dacă pentru secolul al XVII-lea, vechile șabloane ale analizelor istorice, care insistau asupra istoriei muncii și a iobăgiei, le putem considera ca fiind parțial reale, pentru că până și puținele categorii aparte, respectiv clerul superior, mica nobilime și firava negustorime erau adânc ancorate — prin mentalitate, tradiție și mod de viață — în marea masă a lumii satului, iar diferențele de statut social erau greu perceptibile, în veacul următor, imaginea societății românești va fi cu totul alta. Spre a surprinde toate transformările sociale care au loc în condițiile reformismului și ale catolicizării, spre a contura noile categorii elitare, din ce în ce mai pregnante, este necesară îndepărtarea față de criteriul accesului la puterea politică — criteriu pe care îl utilizează majoritatea istoriografiilor europene în stabilirea elitelor și căutarea unei definiții mai largi, care să permită punerea în valoare a unei elite românești.

Având în vedere aceste considerente, suntem obligați a ne opri la sensurile cele mai generale ale elitei și a reține definiția conform căreia elita desemnează orice categorie a societății care — prin statut economic, politic, social și juridic superior, prin orizont spiritual sau prin aspirații deosebite — se diferențiază de marea masă a populației. De altfel, și în cazul altor popoare — sârbli, slovaci sau rutenii, spre exemplu — unde, de asemenea, clasele sociale noi erau, în epocă, în plin proces de maturizare, poate fi aplicată numai această largă definiție elitară, criteriul ierarhiei sociale superioare limitându-se doar la redusele categorii ale micii nobilimi, ale negustorimii, ale clerului superior sau ale intelectualității, în mare parte, tot de factură clericală.

Ținând cont de această cuprinzătoare definiție, se poate propune, pentru românii transilvăneni, următoarea structurare elitară: în primul rând, un nivel al elitei performante, alcătuit, după cum este binecunoscut, din reprezentanții de frunte ai iluminismului românesc, în mare parte membri ai clerului unit, angajați activ în mișcarea revendicativă românească, a căror viață și activitate a fost și este bine cunoscută în cercetările istorice, printr-o amplă bibliografie. Apoi, un al doilea nivel, al absolvenților români de gimnazii și colegii transilvane sau europene, care nu s-au distins printr-o activitate deosebită și nu au lăsat în urma lor lucrări scrise, dar care au popularizat, în mediul în

care au trăit, ideile epocii². Acestui nivel i se poate adăuga și categoria puținilor funcționari români pătrunși — pe calea educației — în administrația centrală și provincială a imperiului. Din ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, pătura funcționărească română este în vizibilă creștere. Este aceasta, poate, și o consecință a eșecului mișcării Supplexului, eșec ce a determinat reorientarea programului politic elitar dinspre nivelul revendicărilor direcționate către structurile superioare ale imperiului, înspre educarea maselor și penetrarea în sistem, nu ca națiune ci pe baza carierelor individuale. Ar urma un al treilea nivel, cel al preoților formați în seminarii teologice și al învățătorilor absolvenți ai cursurilor de normă. Acest nivel, chiar dacă nu beneficiază de un orizont spiritual deosebit, are un statut social aparte, bine conturat, superior celui al preoților formați pe la mănăstiri și al învățătorilor care de-abia au deprins scrisul și cititul, în unu sau doi ani de școală elementară sătească. Acestui nivel i se asimilează, tot datorită statutului social și datorită buneii cunoașteri a limbii germane, categoria puținilor ofițeri români din regimentele de graniță. În sfârșit, un al patrulea nivel al elitelor românești, delimitat prin criterii economice, este nivelul prosperiei negustorimii românești. Este vorba de negustorii români, aromâni sau macedoromâni din zona Banatului, care participă la licitarea pământurilor în momentul arendării unei mari părți a provinciei; de negustorii români din zona Oradiei, care participă la conducerea orașului, încercând, ca și cei bănățeni, să beneficieze de pavăza privilegiilor ilirice; de negustorii români din sud-estul Transilvaniei și, eventual, de cei din zona Blajului, localitate care, în jurul domeniului episcopal unit, începe să se contureze ca târg românesc. De acest nivel aparține, considerăm, și ceea ce a mai rămas din mica nobilime medievală românească din Hațeg și Făgăraș. Nici acest nivel, totuși elitar, nu are un orizont deosebit, însă, în cazul negustorilor din sud-estul Transilvaniei și al celor din Banat sau Oradea, se va exprima, încă din primele decenii ale secolului, o fermă poziție anticatolică, ce va deveni o reală problemă politică³. Desigur, această negustorime, cunoscută sub termenul generic de „greci“, evoluează în cadrul mai larg al negustorimii ortodoxe, sârbe și grecești, fiind, uneori, greu de desprins din lanțul solidarității interconfesionale.

Fundamentul acestor categorii elitare îl constituie lumea satului românesc, în special pătura superioară a lumii sătești: juzii, cnezii, obercnezii, unii provizori domeniali, cantorii, preoții și dascălii fără

² sporadice preocupări privind cercetarea acestei categorii elitare pot fi întâlnite în diferite monografii ale unor școli sau universități transilvănene sau europene. Există publicate pentru secolul al XVIII-lea câteva liste cu elevii români ai unor școli sau gimnazii din Ardeal, ca de exemplu Cluj, Blaj, Bistrița, Sibiu, Alba-Iulia etc. Primii istorici din România postbelică, ce au inițiat o cercetare sistematică în domeniu, au fost Lucia Protopopescu, Jakó Zsigmond, Szabó Miklós și Tonk Sándor. La ora actuală, s-a constituit un grup de cercetare la Institutul socio-uman din Târgu-Mureș. Volumul referitor la frecvența studenților români la universitățile străine în veacul al XVIII-lea se află în lucru.

³ vehemența cu care a reacționat acest nivel elitar împotriva politicii de catolicizare reiese din seria de studii, articole și cărți consacrate momentului unirii religioase. Opoziția se sprijinea pe o puternică bază economică.

pregătire asigurată în instituțiile formative ale statului, țărănimea liberă etc. Această pătură superioară a lumii rurale nu constituie în sine o elită, nediferențindu-se prin educație, obiceiuri și mentalitate, de marea masă a țăranimii aservite, dar din rândul ei s-a desprins mica elită românească de secol XVIII, cum s-a putut observa, destul de diversă și, mai ales, din rândul ei se va forma nivelul elitar românesc, mult mai amplu, de secol XIX.

Dintre categoriile propuse pentru o cercetare a elitelor românești transilvănene de secol XVIII, unele au fost studiate cu suficientă atenție în istoriografia română. Este vorba de fruntașii iluminismului și ai mișcării naționale, de categoria preoților și învățătorilor formați în instituțiile statului, de ofițerii regimentelor de graniță etc.⁴ A fost relativ bine studiată și pătura superioară a lumii satului, sursă a categoriilor elitare. Mai puțin cunoscute sunt situația micii nobilimi și a negustorimii române și, în special, situația absolvenților români de gimnazii și colegii transilvănene sau europene. În ceea ce privește ultima categorie, în mod firesc elitară, preocupările pentru conturarea ei sunt de dată relativ recentă.

În studiul elitelor școlare românești din Transilvania veacului al XVIII-lea, Sibiu ocupă un loc de importanță majoră, pentru că aici au existat mai multe instituții de învățământ, frecventate de tineri aparținând tuturor naționalităților și confesiunilor. Aceste instituții pregătesc, în cazul românilor, categorii aparținătoare celui de-al doilea și celui de-al treilea nivel elitar, conform schemei sus-menționate.

Pentru cel de-al treilea nivel elitar, cadrul formativ îl reprezintă cursul de normă, inaugurat la Sibiu pentru învățătorii ortodocși, de către Dimitrie Eustatievici. Este binecunoscut faptul că, datorită lipsei unui seminar teologic ortodox, acest curs compensa, într-o oarecare măsură, și instruirea preoților. Fiind prima formă de învățământ oficializat, superioară școlilor elementare, pentru ortodocșii transilvăneni, cursul a constituit obiectul unor ample cercetări în istoriografia română.

Încă din 1928, Ioan Lupaș semnalează rapoartele lui Eustatievici, privind situația frecvenței candidaților în anii 1790 și 1791, rapoarte care vor fi reluate în analizele istorice ale lui Nicolae Albu, în 1944, și, mai târziu, în sinteza semnată de Ileana Bozac și Pompiliu Teodor. Treptat, vor fi descoperite și listele candidaților și absolvenților din anii 1786 și 1787, care vor fi publicate în cunoscutul tratat de istorie a învățământului, în monografia liceului pedagogic Sibiu și în câteva studii, semnificative prin interpretare, ale lui Mircea Păcurariu⁵. Referirile privind importanța acestor cursuri în diversificarea structurii

⁴ istoricii nășăudeni, grupați în jurul revistei „Arhiva someșană”, au concurat, în esență, existența unei elite românești legate de funcționarea Institutului militar din Năsăud.

⁵ v. — în succesiunea amintită — lucrările: I. Lupaș, *Studii, conferințe și comunicări istorice*, vol. 1, București, 1928; Nicolae Albu, *Istoria învățământului românesc din Transilvania până la 1800*, Blaj, 1944; *Din istoria pedagogiei românești*, București, 1966; *Istoria învățământului din România*, vol. 1, București, 1983; *Învățământ românesc pedagogic în Sibiu. Liceul pedagogic Sibiu. Monografie*, Sibiu, 1986; Mircea Păcurariu, *200 de ani de învățământ teologic la Sibiu*, Sibiu, 1987.

populației românești, prin noul statut social al preoților și învățătorilor repartizați pe temeiul unui contract, au devenit mult prea comune spre a mai insista asupra lor.

În schimb, mai puțin cunoscut este rolul gimnaziului evanghelic din Sibiu, în pregătirea tinerilor români, cu toate că matricolele școlii s-au păstrat pentru cea mai mare parte a anilor școlari ai veacului al XVIII-lea. Ele au fost publicate în mai multe rânduri, în anuarul școlii, de către Heinrich Herbert, Carl Albrich și Rudolf Briebrecher, insistându-se, în special, pe registrele ce consemnează situația frecvenței pentru primele decenii ale secolului⁶. Situația statistică a frecvenței în gimnaziul evanghelic este, însă, cunoscută pentru toată perioada secolului XVIII, cu excepția câtorva ani. Această situație statistică a re-luat-o și Lucia Protopopescu, comparând frecvența la gimnaziul evanghelic, cu frecvența la gimnaziul catolic din cetate⁷.

Se cunoaște, desigur, faptul că tinerii români de altă confesiune erau rar acceptați în școlile luterane, calvine sau unitariene. Izolarea școlilor acatolice era determinată și de politica oficială a imperiului de a le reduce ponderea în viața socială, dar ea convenea și protestanților, care, astfel, se puteau sustrage tendințelor centralizatoare ale reformismului, autoadministrându-se, în mod tacit, prin propriile consistorii și prin comisii școlare neoficiale. Cu toate acestea, deși în proporție mică, românii nu lipsesc din registrele matricole ale gimnaziului evanghelic sibian. Este greu a fi depistați pentru că, spre deosebire de școlile catolice, registrele nu conțin nici naționalitatea, nici confesiunea celor înscriși la studii. De asemenea, criteriul de stabilire a naționalității în funcție de nume este, în epoca respectivă, inoperabil, marea majoritate a numelor din registre fiind comune, creștine și latinizate. Există, însă, câteva nume cu rezonanță aparte, specifice, greu de confundat cu numele maghiare sau germane, care ne îndreaptă înspre concluzia că școala este frecventată și de un mic procent de fii de negustori români, greci sau chiar armeni. Este firesc să fie așa, din moment ce regăsim în această instituție de învățământ, tineri de pe o arie surprinzător de largă, din Bulgaria până în Slovacia și chiar până în centrul Europei. Desigur, românii din școală sunt puțini, dar datorită flexibilității programelor școlare protestante, datorită contactelor constante ale acestor școli cu occidentul european și datorită orientării protestante mai ferme înspre un învățământ eficient, modern și practic, ei au o utilitate socială și o adaptabilitate sporită, în raport cu românii absolvenți ai școlilor catolice. De altfel, câțiva tineri ce își definesc studiile la gimnaziul evanghelic din Sibiu, vor funcționa, imediat după absolvire, așa după cum reiese din registre, ca profesori în Țara Românească.

⁶ Heinrich Herbert, *Beiträge zur Geschichte und Kirche in Hermannstadt zur Zeit Carl's VI*, Carl Albrich, *Geschichte des ev. Gymnasiums A.B. in Hermannstadt*, Rudolf Briebrecher, *Mitteilungen aus der Nagyszebener (Hermannstädter) Gymnasialmatrikel*, apărute — în această ordine — în *Programm des Evangel. Gymnasiums A.B. zu Nagyszeben (Hermannstadt)*, în anii 1876/1877, 1895/1896 și 1910/1911.

⁷ în lucrarea *Contribuții la istoria învățământului din Transilvania 1774—1805*, București, 1966, p. 232.

Din punctul de vedere al pregătirii tinerilor români, cea mai importantă instituție de învățământ sibiiană rămâne, în veacul al XVIII-lea, gimnaziul catolic. Aici, cel de-al doilea nivel elitar românesc, ce se cristalizează pe tot parcursul secolului, este bine reprezentat. Din păcate, ca și în cazul Clujului și al altor școli catolice, registrele matricole s-au păstrat doar pentru ultimii ani ai epocii analizate. Din puținătatea datelor pe care le putem însuma, reiese, însă, destul de limpede, că acest gimnaziu al Sibiului se poate înscrie alături de colegiul Clujului și de gimnaziile Blajului, Albei, Tg. Mureșului, Bistriței, Aradului, Băii Mari, printre instituțiile de învățământ catolic cu o deosebită frecvență românească.

Sunt mult prea bine cunoscute motivele pentru care românii sunt orientați și se orientează înspre școlile catolice, pentru a mai insista asupra lor. Să menționăm doar faptul că datorită capacității gimnaziului catolic sibiian de a pompa, constant, în fluxul vieții sociale un număr apreciabil de tineri cu pregătire, istoriografiile română și maghiară i-au acordat o suficientă atenție. Istorici precum Sobola Ioan, Veress Ignățiu, Boros Gábor, Ioan Bunea, Bogdan-Duică, Ioan Stanciu, Lucia Protopopescu, Petru Muntean și, din generația mai tânără, Ladislau Gyémánt sau Iacob Mărza au formulat interesante și utile aprecieri asupra frecvenței în această școală.

Obiectivitatea cercetărilor este, deseori, marcată de atașamentul față de propria instituție de învățământ, unii dintre autorii schițelor monografice fiind chiar profesori sau directori ai școlii și având, astfel, tendința de a-i dilata importanța în rețeaua școlară transilvană. Alții, în abordările lor, exprimă puncte de vedere influențate de un anumit partizanat confesional sau național. Indiferent de factorii subiectivi, toate cercetările asupra școlii rămân repere valabile, în special prin prisma publicării unor date și informații de natură statistică.

Dintre analizele sus-menționate, mai importante par a fi, în cazul istoriografiei maghiare, cea a lui Veress Ignățiu, autor al unei monografii a gimnaziului apărută în 1878, în care este inclusă și o situație statistică a frecvenței școlare pe ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, nedefalcată, însă, pe naționalități și confesiuni și, mai ales, cea a lui Boros Gábor⁸. Monografia pe care cel din urmă o publică în anul 1896, face parte din volumul de istorii școlare, apărute ca volume separate sau ca studii incluse în anuarele școlare, pe care istoriografia maghiară le-a închinat, omagial, evenimentului celebrării a 1000 de ani de la așezarea ungarilor în Panonia. În cele câteva zeci de monografii editate cu acest prilej, printre care se numără și cea a lui Boros, putem regăsi, indirect, informații importante cu privire la accesul românilor în rețeaua gimnazială transilvăneană, pe parcursul secolului al XVIII-lea. Statistica frecvenței școlare, oferită de Boros, e mai amplă, coboară până în anul 1780 și este de mare acuratețe în ceea ce privește delimitarea pe confesiuni a tinerilor⁹.

⁸ v. Veress Ignác, *A Nagy-Szebeni Kir. Főgymnasium értesítője az 1877/1878 tanévben*, Sibiu, 1878 și Boros Gábor, *A Nagyszebeni állami főgymnasium történelme*, Sibiu, 1896.

⁹ Boros, op. cit., p. 121—122, 142.

În istoriografia română, cea mai importantă cercetare este cea a lui Ioan Stanciu, care depășește prezentarea statistică a frecvenței școlare, publicând nominal listele cu tinerii români prezenți la studii la gimnaziul catolic sibian, în ultimul deceniu al veacului al XVIII-lea¹⁰. Este o monografie de referință, pentru că majoritatea lucrărilor ulterioare de istorie a învățământului românesc vor prelua și interpreta datele oferite de acest autor¹¹.

Pentru că informațiile de secol XVIII sunt atât de puține, toți autorii referindu-se doar la penultimul sau ultimul deceniu, orice date suplimentare de arhivă, care pot apărea, devin foarte importante. Cunoscut fiindu-ne documentele din arhivele sibiene, vom insista asupra documentelor legate de gimnaziul catolic al Sibiului pe care le-am depistat în arhivele din Cluj. Astfel, în fondul liceului romano-catolic Cluj se află și câteva rapoarte către comisiile guberniale, redactate de conducerea școlii sibiene, care prezintă frecvența școlară și rezultatele la învățătură ale elevilor de acolo, pe ambele semestre ale anului școlar 1790/1791, pe semestrul al doilea al anilor școlari 1791/1792 și 1793/1794 și, din nou, pe ambele semestre ale anilor școlari 1796/1797 și 1799/1800. Aceste rapoarte se află dispersate printre rapoarte asemănătoare către guvernii, sosite de la școlile catolice din Șumuleu Ciuc, Trei Scaune, Alba-Iulia, Târgu-Mureș și Bistrița¹².

Cum au ajuns ele în fondul colegiului clujean? Cea mai plauzibilă variantă ar fi aceea conform căreia, după anularea reformelor lui Iosif al II-lea și după desființarea comisiei școlare a Transilvaniei, când comisia ecleziastică preia din nou, ca și înainte de 1781, controlul asupra problemelor școlare, până la dizolvarea treptată a comisiei școlare în comisia ecleziastică, colegiul clujean, ca cea mai importantă instituție de învățământ catolic din Transilvania, e posibil să fi preluat o parte din atribuțiunile administrative ale fostei comisii școlare. Ținând cont de faima școlii clujene, de faptul că dieta restaurativă din 1790/1791 s-a desfășurat în marea aulă a colegiului și de mutarea guberniului la Cluj, după 1790, cu toate complicațiile ce le aduce după sine o astfel de reorganizare, nu este exclusă nici ipoteza ca o parte din fondul gubernial să fi ajuns, datorită unor defectiuni, în fondul documentar al instituției catolice de învățământ.

Rapoartele gimnaziului sibian, aflate la Cluj, detaliază, oarecum, tabloul frecvenței școlare. Din registrele matricole publicate de Stanciu ne lipsește, spre exemplu, situația fluctuației în același an școlar, pentru că autorul conturează doar situația prezenței în școală pe ani de învățământ. Rapoartele din arhiva clujeană fiind pe semestre, putem observa un fapt asupra căruia Stanciu nu a insistat și anume că există un număr de tineri români care se înscriu la începutul anului școlar, dar se retrag pe parcurs, nemaifigurând în listele celor prezenți la studii în semestrul al doilea. Nedefinitivându-și studiile din varii motive —

¹⁰ v. Ioan Stanciu, *Istoricul liceului „Gh. Lazăr” din Sibiu*, Sibiu, 1943.

¹¹ cea mai amplă reluare a datelor analizate de Ioan Stanciu, o va face Petru Muntean în *Monografia liceului Gheorghe Lazăr din Sibiu 1692/1693—1967/1968*, Sibiu, 1968.

¹² Arhivele Statului, Filiala Cluj, *Fond Liceu romano-catolic*.

lipsa posibilităților materiale, eșecul la examene etc. —, acești tineri nu mai pot fi incluși în cel de-al doilea nivel elitar, conform schemei propuse.

O altă constatare ce se impune atât din analiza matricolelor publicate, cât și din parcurgerea registrelor din arhivele clujene, este aceea că mica nobilime românească devine o categorie socială tot mai puternică în structura societății românești și că înspre ea tind, prin educație, și alte păături sociale: țărâtimea, negustorimea, militarii regimentelor de graniță, clerul inferior, dascălii, cantorii, provizorii domeniilor etc. Acest fenomen devine ușor sesizabil în ultimul deceniu al secolului al XVIII-lea, când, după cum am mai menționat, pentru români, cariera individuală, accesul la funcții și posibila înnobilitare se pot realiza numai prin educație, singura cale de a evita obstacolele sociale amplificate de eșecul mișcării Supplexului.

Din aceste matricole reiese, de asemenea, o tendință apărută spre finele secolului al XVIII-lea și maturizată în veacul următor, și anume aceea că, tot prin educație, încep să dispară diferențele de statut social și fricțiunile existente între românii ortodocși și cei greco-catolici, fapt ce reorientează comunitatea românească dinspre dezbinarea confesională, înspre solidaritatea națională ce se va manifesta câteva decenii mai târziu.

Spațiul redus ne împiedică să formulăm alte aprecieri legate de analiza documentelor școlare sibiene. Esențială rămâne, însă, constatarea că Sibiuul a constituit pentru românii veacului al XVIII-lea — prin cele trei focare educaționale ale sale: cursurile de normă, gimnaziul evanghelic și, în special, gimnaziul catolic — cetatea în care s-a putut împlini aspirația depășirii condiției sociale proprii, spre un nivel elitar, ce va contura, într-un timp relativ scurt, programe și opțiuni politice admirabile prin maturitatea lor.

REMUS CÂMPEANU

THE EDUCATION IN SIBIU, DURING THE PERIOD OF THE 18th CENTURY. BIBLIOGRAPHICAL AND ARCHIVAL ASPECTS

(Summary)

The 18th century represented the formation age of the real Romanian confessional, cultural and political elites in Transylvania. This study offers a classification, structured in four main categories, of the Romanian provincial elites and attempts to emphasize the rôle of Sibiu, as a powerful educational centre, in the consolidation's process of Romanian scholastic elites from Transylvania.

According to archival documents, during the 18th century, could be found at each all the schools from Sibiu (Evangelical Gymnasium, Catholic Gymnasium and the classes for Orthodox teachers and priests), numerous young Romanian men.

The final conclusion is that Sibiu represented a cultural centre, in which could be fulfilled the Romanians aspiration for a leading social level. In consequence, during a relative short time, appeared a leading category of the Romanian national movement, who could define programmes and political options, admirable by their maturity.